

SLUTARTID: 1/25 SEK

BLÄNDARE: f/22

ISO: 100

BRÄNNVIDD: 102 MM

FOTOGRAF: SCOTT KELBY

Kapitel sju

Makro

Hur du kan ta riktigt närgånga bilder

Om du brukar säga att det är de små detaljerna som gör det, då borde ämnet som behandlas i det här kapitlet tilltala dig. Det handlar alltså om makrofotografering, där man använder en speciell typ av optik som kallas makroobjektiv som medger en närhet till motivet som inte är möjlig med normal optik. Ofta kan man gå så nära att motivet fyller hela bildramen, även om det är litet. Till de mest populära motiven hör blommor, löv, nyckelpigor, bin och en del annat vardagligt som man i vanliga fall inte brukar se i kraftig förstoring. Och det är just det som gör makrofotografering så fascinerande – man får se saker som inte går att se med blotta ögat. Det kan röra sig om en tillsynes helt obetydlig liten detalj – naken och oförställd – som plötsligt lyfter fram en dimension som man tidigare inte varit medveten om. Så ... eftersom jag nu lyckades få med ordet "naken" är det inget snack om att boken blir en bästsäljare. Så snart någon googlar på "naken" (många av dem jag känner brukar göra det) kommer den här boken att dyka upp bland sökträffarna. I tron att boken innehåller en massa nakenfoton kommer de att köpa den utan vidare efterforskningar, eftersom den som söker på ordet "naken" inte heller brukar vara särskilt nogräknad när det gäller utgifterna. Men när de sedan börjar bläddra i boken märker de ganska omgående (precis som du gjorde, med stor besvikelse) att det inte finns något naket i boken. Däremot avslöjar jag gärna – om det nu kan vara till någon glädje – att jag är naken under mina underkläder (märkte du att jag fick med ordet "underkläder" också?). Tjingeling!

Maximera skärpedjupet

Makroobjektiv har en "sweet spot" där skärpan blir absolut bäst, och när det handlar om makrofotografering är det särskilt viktigt att bilderna blir knivskarpa. En metod för att få bästa möjliga skärpa är att fota med kameran riktad precis rakt mot motivet (undvik att vinkla kameran uppåt eller nedåt mot motivet) för att få optimal skärpa och klarhet. Så om du t.ex. ska fota en humla som sitter på en blomma bör du sänka stativet tillräckligt för att du ska kunna rikta kameran rakt mot blomman utan att behöva luta kameran.

Stativets hemmahamn

Numera finns det visserligen makroobjektiv med inbyggd bildstabilisator, men om du tar makrofotograferingen på allvar och har höga ambitioner gällande skärpan är du tvungen att använda stativ. Det här är verkligen stativets territorium och stativet utgör kanske den viktigaste komponenten i makroutrustningen. Vissa andra makroprylar kan du möjligen vara utan, men stativet slipper du inte undan. Världens bästa bildstabilisator väger inte upp ens världens billigaste stativ.

Stäng av kamerans autofokus

Du vet nu att skärpeinställningen är en av de större utmaningarna i samband med makrofotografering, men det finns något annat som kan vara ännu knepigare och det är att försöka ta makrobilder med autofokusfunktionen aktiverad. Stäng för allt i världen av kamerans autofokus och använd manuell skärpeinställning i stället! Jag vet, det kan kännas ovant att göra detta eftersom autofokusmekanismen på dagens digitalkameror är förbluffande effektiv – tills det kommer till makrofotografering. Med autofokus aktiverad kommer kameran att arbeta febrilt i sina försök att mäta avståndet och du blir tvungen att lyssna till mekanismens svaga surrande medan den letar efter någon mätpunkt. Kameran och du blir ungefär lika frustrerade. Som sagt, stäng av kamerans autofokus!

Rör inte avtryckaren!

Trots att du gör dig besväret att skruva fast kameran på ett stativ (och det måste du göra!), finns det ändå risk att du inte får det där superskarpa fotot, och det på grund av att det gärna uppstår en lätt skakning när du trycker ner avtryckaren. Därför bör du använda antingen en fjärrutlösare (en kabel som du skruvar fast i avtryckaren och vars andra ände du håller i handen; eller en trådlös anordning för samma syfte) eller den inbyggda självutlösaren, som tar fotot ungefär tio sekunder efter att du har tryckt ner avtryckaren. Genom att använda någon av dessa metoder elimineras risken för skakningsoskärpa.

Ställ in skärpan på motivets ögon

Vid porträttfotografering brukar vi ställa in skärpan på ögonen för att få det bästa resultatet. Samma sak gäller vid fotografering av djur – och när det är fråga om makrobilder av insekter och fjärilar, eller vad det nu kan vara för litet (eller stort) djur som dyker upp i bildfältet.

Vilken bländaröppning är lämpligast?

Finns det någon särskild bländaröppning man bör använda vid makrofotografering? Ja, helt klart, och det är $f/22$. På grund av att skärpedjupet alltid är mycket begränsat för makroobjektiv (dvs. det som finns närmast objektivet kan vara knivskarpt medan det som finns tre centimeter längre bort blir helsuddigt) gäller det att försöka få ett så stort skärpedjup som möjligt – i de flesta fall, ska tilläggas, det beror förstås lite på vilken typ av motiv det handlar om. Ju mindre bländaröppning desto större skärpedjup, och det gäller vid alla typer av fotografering. Det är möjligt att $f/16$ också går bra, eller till och med $f/11$, men för att få maximalt skärpedjup väljer du $f/22$ (eller ett ännu högre värde om objektivet medger det).

Makrofotografering med kompaktkamera

De flesta av dagens kompaktkameror har ett inbyggt makroläge och det gäller bara att veta hur man ställer in det. Symbolen för makroläget brukar vara en liten blomma (en tulpan?) som du hittar på eller intill en ratt på kamerans baksida (se bilden). Optiken anpassas då så att du kan gå nära inpå något motiv och ändå få bra skärpa (du kan inte gå lika nära som med en systemkamera försedd med ett makroobjektiv, men det brukar fungera förvånansvärt bra ändå). Det jag rekommenderar i övrigt i det här kapitlet kan i princip även tillämpas på kompaktkameror.

Lämpar sig motivet för en makrobild?

När du är ute för att fota och letar efter något lämpligt motiv kanske du ser något och tänker "Hm, undrar om det skulle kunna bli en fin makrobild av det där." Att då rigga upp utrustningen bara för att konstatera att bilden blev fullständigt ointressant är inget som inspirerar precis. En bra idé är då att först studera motivet genom ett förstoringsglas (ett litet och billigt i plast duger bra). Med förstoringsglasets hjälp kan du snabbt göra en bedömning om huruvida motivet fungerar som makromotiv. Du kan även se efter om det går att fota det från olika vinklar (pröva grodperspektiv om det gäller blommor) – innan du börjar åla omkring på marken med makroprylarna i högsta hugg.

Enkla bakgrunder är bäst

Den bakgrundsregel som vi tillämpar vid porträttfotografering gäller även här, och med det menas: försök få en bakgrund som är så enkelt och ren som möjligt, eftersom det korta avståndet till såväl motiv som bakgrund inte tål några störande element.

Enklare att fota makro inomhus

Många makrofoton av naturmotiv har faktiskt tagits inomhus (avståndet till motivet är ändå så litet att det ofta inte framgår om man är inomhus eller utomhus). En stor fördel med att hålla till inomhus är att man slipper vinden. Det här borde inte vara något större problem, kan man tycka, men när du har riggat upp din makroföberedda kamera och börjar titta i sökaren ser du direkt att den ynkeligaste lilla vindpust – som du själv knappt ens kan förnimma – flyttar blomman (eller vad det nu är) kors och tvärs över sökarfältet, vilket omöjliggör ett skarpt foto. Du blir förstås irriterad och backar från kameran, och du kan svära på att det inte blåser ett dugg. Sedan tittar du återigen i sökaren för att konstatera samma sak: blomman rör på sig. En annan fördel med att fota inomhus är att man har full kontroll över ljussättningen, och målet är att försöka få ett mjukt och jämnt ljus på motivet, vilket är enklare om man håller till inne i studion.

Köpa ett makroobjektiv

Om det här med makrofotografering börjar intressera dig på riktigt så finns det tre saker du kan börja med som utgångspunkt: (1) Se efter om du redan har ett objektiv som har makrokapacitet. (2) Köpa ett makroobjektiv. Både Canon och Nikon gör suveräna makroobjektiv, men du kan också köpa ett 105 mm Sigma-objektiv för omkring 4000 kr. (3) En annan möjlighet är att köpa en närbildslins. Den skruvas fast på standardobjektivets front och omvandlar det till ett makroobjektiv. Självt har jag en sådan, och den är så smidig och lätt att jag alltid har den med mig. Beträffande makroobjektiv gäller: ju större brännvidd desto närmare motivet kan du gå (har du ett makroobjektiv på 65 mm kan du fota en humla i helfigur, och har du ett på 105 mm kan du ta ett närbildsporträtt av humlan).

Fixa dina egna vattendroppar

Ett tips från den föregående boken: Du behöver inte vänta på att det ska börja regna – ta med dig en sprejflaska med vatten och spreja lite försiktigt på löven eller på blommans kronblad för att skapa illusionen av nyfallna regndroppar, vilket gör sig fantastiskt bra på makrofoton. Och går du då tillräckligt nära kan du dessutom få med intressanta speglingar i vattendropparna. Läckert!

Tänka sig, det finns blyxt även för makrofoton!

När det gäller makrobilder är det särskilt viktigt att försöka få så jämn belysning som möjligt, och det finns faktiskt speciella makroblyxtar som har konstruerats för just det här ändamålet. Egentligen är det inte en blyxt, utan minst två blyxtar som kan fyras av samtidigt eller separat, beroende på vilka ljus- eller skuggeffekter man vill ha.

Scotts utrustningstips

Sigma EM-140 DG Macro Flash (ca 3300kr)

Canon MR-14EX (ca 5400 kr)

Nikon Macro SB-R1C1, trådl. närbildskit inkl. blyxtstyrenhet SU-800 (ca 7500 kr)

Gör standardobjektivet till ett makroobjektiv

Ju större avstånd det är mellan bildsensorn och objektivet, desto mindre avstånd kan man ha mellan objektivet och motivet, och av de skälet finns det något som kallas mellanringar. Dessa mellanringar fäster man sålunda mellan kamerahuset och objektivet för att flytta objektivet längre bort från bildsensorn. Använder du mellanringar kan du med andra ord ta riktigt närgångna närbilder, ungefär som med ett makroobjektiv. Som kronan på verket kan de även användas i kombination med just ett makroobjektiv, och då kan du gå *ännu* närmare motivet. Du kan använda flera mellanringar samtidigt eller använda en åt gången. De ser ut ungefär som mycket korta objektiv – skillnaden är att de saknar optik, vilket delvis förklarar varför de är betydligt billigare än makroobjektiv.